

ISSN 2181-9599

Doi Journal 10.26739/2181-9599

ЎТМИШГА НАЗАР

3 ЖИЛД, 10 СОН

ВЗГЛЯД В ПРОШЛОЕ

ТОМ 3, НОМЕР 10

LOOK TO THE PAST

VOLUME 3, ISSUE 10

ТОШКЕНТ-2020

Бош муҳаррир:
Главный редактор:
Chief Editor:

Муртазаева Рахбар Хамидовна
тарих фанлари доктори, профессор,
Ўзбекистон Миллий университети

Бош муҳаррир ўринбосари:
Заместитель главного редактора:
Deputy Chief Editor:

Джураева Нилуфар Далибаевна
тарих фанлари номзоди, доцент,
Ўзбекистон жаҳон тиллари университети

«Ўтмишга назар» илмий журнали таҳририй маслаҳат кенгаши
редакционный совет научного журнала «Взгляд в прошлое»
Editorial board of the scientific journal Looking into the past

Сагдуллаев Анатолий Сагдуллаевич
тарих фанлари доктори,
профессор, академик,
Ўзбекистон Миллий университети

Бобожонова Дилором Бобожонова
тарих фанлари доктори, профессор,
Ўзбекистон жаҳон
тиллари университети

Зияева Доно Хамидовна
тарих фанлари доктори, профессор,
ЎзР ФА Тарих институти

Кебадзе Мадонна
доктор исторических наук, Телавский
государственный университет, Грузия

Аширов Адхам Азимбаевич
тарих фанлари доктори, профессор,
ЎзР ФА Тарих институти

Бурдиашвили Майя
доктор исторических наук, Телавский
государственный университет, Грузия

Агзамова Гулчехра Азизовна
тарих фанлари доктори, профессор,
ЎзР ФА Тарих институти

Кожакеева Ляззат Темировна
тарих фанлари доктори, доцент,
Хотин-қизлар давлат педагогика
университети, Қозоғистон

Ульжаева Шохистахон Мамажоновна
тарих фанлари доктори,
Тошкент кимё - технология институти

Бабаджанова Нодира Абдуллаевна
тарих фанлари номзоди, доцент,
Ўзбекистон давлат жаҳон
тиллари университети

Рахмонкулова Зумрад Бойхуразовна
тарих фанлари номзоди, доцент
Ўзбекистон Миллий университети

Гофоров Шокир Сафарович
тарих фанлари доктори, профессор
Самарқанд давлат тиббиёт институти

Эргашева Юлдуз Алимовна
Тарих фанлари доктори, профессор,
Қариш муҳандислик-иқтисодиёт
институти

Теймураз Ахалмосулишвили
профессор, Телавский государственный
университет, Грузия

Халикова Рахбар Эргашевна
тарих фанлари доктори, профессор,
Тошкент давлат техника университети

Кобзева Ольга Петровна
тарих фанлари доктори, профессор,
Ўзбекистон Миллий университети

Ишанходжаева Замира Райимовна
тарих фанлари доктори, профессор,
Ўзбекистон Миллий университети

Абдуллаева Яхшибека Атамуратовна
тарих фанлари доктори, доцент
Нукус давлат педагогика институти

Мустафаева Нодира Абдуллаевна
тарих фанлари доктори
Ўзбекистон Республикаси
Фанлар академияси

Одилов Аброр Анварович
тарих фанлари номзоди, доцент,
Ўзбекистон Миллий университети

Ерметов Аваз Абдуллаевич
тарих фанлари доктори, доцент,
Ўзбекистон Миллий университети

Саипова Камола Давляталиевна
тарих фанлари номзоди, доцент,
Ўзбекистон Миллий университети

Джоробекова Айнуэр Эшимбековна
тарих фанлари номзоди, профессор,
Ташқи ишлар вазирлиги қошидаги
Дипломатия академияси,
Қозоғистон Республикаси

Ковалев Борис Николаевич
тарих фанлари доктори, профессор
Россия ФА, Санкт-Петербург
Тарих институти

Ауанасова Алима Мусировна
тарих фанлари доктори, профессор
Давлат тарихи институти, Қозоғистон

Бегалинова Калимаш Капсамаровна
фалсафа фанлари доктори, профессор
Ал-Фаробий номидаги Қозоғистон
Миллий университети, Қозоғистон

Хайдаров Муродилла Махмуталиевич
тарих фанлари доктори, профессор
Ўзбекистон миллий университети

Алиева Лале
тарих фанлари доктори,
Озарбайжон Давлат университети

Исмаилова Алмаз
тарих фанлари доктори,
Догистон мустақил университети

Талапов Бахриддин Алижанович
тарих фанлари номзоди, доцент,
Наманган давлат университети

Захидова Саҳоват
тарих фанлари номзоди, доцент
Ўзбекистон Миллий университети

Халмуратов Бахтиёр Режавалиевич
тарих фанлари бўйича
фалсафа доктори, доцент
Наманган давлат университети

Махкамов Қодиржон Одилжонович
PhD, доцент в.б.
Наманган давлат университети

Page Maker | Верстка | Саҳифаловчи: Хуршид Мирзахмедов

Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz
ООО Tadqiqot город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of www.tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC the city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000

МУНДАРИЖА / СОДЕРЖАНИЕ / CONTENT

1. Равшан Ҳалимович Акбаров ТУРКИСТОНДА БУТУНРОССИЯ ТАЪСИС МАЖЛИСИГА САЙЛОВЛАРНИНГ ТАШКИЛ ЭТИЛИШИ (ФАРҒОНА ВИЛОЯТИ МИСОЛИДА).....	4
2. Улуғбек Қўчқорович Исмоилов ЎЗБЕКИСТОНДАГИ ДЕМОКРАТИК ИСЛОҲОТЛАР ВА ХАЛҚИМИЗНИНГ ДИНИЙ БАҒРИКЕНГЛИГИ.....	11
3. Salamat Mamanuli Ktaybekov LIU ZHI JUANNING "IPAK TARIXI" ASARIGA TARIXIY NIGOH.....	19
4. Saidamirxon Mahmudov ZAMONAVIY TARAQQIYOTNING YANGI BOSQICHIDA KOREYA-O'ZBEKISTON HAMKORLIGINING ISTIQBOLLARI.....	24
5. Orifxo'ja Odilovich Mo'minov ARXELOGIYADA QADIMGI HUDUDLAR LANDSHAFTLARINI TUZISHDA GATNING O'RNI.....	31
6. Орифа Зулфикоровна Норова МАМЛАКАТИМИЗ АҲОЛИСИНИНГ МУЗЕЙШУНОСЛИК МАДАНИЯТИНИ ОШИРИШ ИСТИҚБОЛЛАРИ.....	38
7. Жаҳонгир Давлатович Остонов БУХОРО ИНҚИЛОБИ ЁХУД КОММУНИСТИК ИНТЕРВЕНЦИЯ? БУХОРО ВОҚЕАЛАРИГА ЯНГИЧА ҚАРАШ.....	44
8. Мархабо Давлатовна Пардаева ЖАҲОЛАТГА ҚАРШИ МАЪРИФАТ БИЛАН КУРАШИШДА МУТАФАККИР ЖАДИДЛАР ҚАРАШЛАРИНИНГ ЎРНИ.....	51
9. Рустамжон Султонмуродович Солиев ВАТАН ВА ХАЛҚ МАНФААТИ ЙЎЛИДА.....	58
10. Юлдуз Бобокуловна Турсунова ЎРТА ОСИЁ ВА ҚОЗОҒИСТОН МУСУЛМОНЛАР ДИНИЙ ИДОРАСИ ТАРКИБИНИНГ АРХИВ ҲУЖЖАТЛАРИДА АКС ЭТИШИ.....	62
11. Санъат Ҳайитбоевич Хўжамов ТОШКЕНТДАН ТОПИЛГАН ЯНГИ КУФИЙ ДИРҲАМ ТАНГАЛАР.....	69
12. Наргиза Ғаниевна Қаландарова БУХОРО ШАҲРИ АРХИТЕКТУРА ОБИДАЛАРИНИНГ ЎЗИГА ХОСЛИГИ.....	75

ЎТМИШГА НАЗАР ВЗГЛЯД В ПРОШЛОЕ LOOK TO THE PAST

Orifxo'ja Odilovich Mo'minov,
O'zR FA Milliy arxeologiya Markazi
stajyor- tatqiqotchisi

ARXEOLGIYADA QADIMGI HUDUDLAR LANDSHAFTLARINI TUZISHDA GATNING O'RNI

For citation: Orifhodzha O. Muminov, THE ROLE OF GAT IN THE CREATION OF LANDSCAPES OF ANCIENT REGIONS IN ARCHEOLOGY. Look to the past. 2020, vol. 10, issue 3, pp.31-37

 <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9599-2020-10-5>

ANNOTATSIYA

Ushbu maqola arxeologiya tatqiqotlarda zamonaviy texnologiyalardan foydalanish va uning afzalliklari to'g'risida qisqacha malumotlar keltirilgan. Geografik axborot tizim (GAT) zamonaviy fan bo'lib u ma'lumotlarni yig'adi, yo'naltiradi va taxlil qiladi. Asosini geografiya tashkil qiladi. GAT ko'p turdagi ma'lumotlarni o'zida jamlaydi. U fazoviy hududlarni taxlil qiladi va qatlamlar ustida xaritalar va 3D ko'rinishda saxnalar yaratadi. Diyarli har bir sohada yuz minglab tashkilotlar butun dunyo bo'ylab aloqa qilish, taxlil qilish, malumot almashish va murakkab muammolalarni hal qiluvchi xaritalarni yaratish uchun GATdan foydalanilmoqdalar. Bu dunyoning ishlash uslubini o'zgartirmoqda. 1990-yillarning boshlaridan beri GAT yoki Geografik Axborot tizimlari arxeologiyada muhim vosita bo'lib kelgan. Darxaqiqat arxeologiya sohasi GAT fanini birinchilardan qabul qildi. Arxeologiya va GAT kombinatsiyasi mukammal uyg'unlik deb qaraldi, chunki arxeologiya insoniyat o'tmishini, hududiy harakatlarini kuzatadi, albatta bu fazoviy kuzatuvlarda juda ham qulay. Arxeologiya tarixiy voqealar rivojini geografiya, vaqt va madaniyat orqali ko'rib chiqqanligi sababli arxeologiyada tadqiqotlar fazoviy ma'lumotlarga boy bo'ladi. Ushbu katta hajimdagi ma'lumotlarga ishlov berishda GAT juda qulay hisoblanadi. Bu tejamkor, aniq va tezkor vosita hisoblanadi.

Kalit so'zlar: GAT, QGIS, ArcGIS, Google map, google earth, SASPlanet, MapInfo, Idrisi, skanerlash

Орифходжа Одилевич Муминов,
стажер-исследователь
Центр Национальной археологии
Академии наук Республики Узбекистан

РОЛЬ ГАТ В СОЗДАНИИ ЛАНДШАФТОВ ДРЕВНИХ РЕГИОНОВ В АРХЕОЛОГИИ

АННОТАЦИЯ

В этой статье дается краткий обзор использования современных технологий в археологических исследованиях и их преимуществ. Географическая информационная система (ГИС) - это структура для сбора, управления и анализа данных. Основанная на географии, ГИС объединяет многие типы данных. Он анализирует пространственное расположение и организует слои информации в визуализации с использованием карт и 3D-сцен. Благодаря этой уникальной возможности ГИС раскрывает более глубокую информацию о данных, таких как закономерности, отношения и ситуации, помогая пользователям принимать более разумные решения. Сотни тысяч организаций практически во всех областях используют ГИС для создания карт, которые обмениваются данными, проводят анализ, обмениваются информацией и решают сложные проблемы по всему миру. Это меняет способ работы мира. ГИС или географические информационные системы были важным инструментом в археологии с начала 1990-х годов. Действительно, археологи были первыми последователями, пользователями и разработчиками ГИС и ГИС-науки, географической информатики. Комбинация ГИС и археологии считается идеальным сочетанием, поскольку археология часто включает изучение пространственного измерения человеческого поведения во времени, а вся археология несет в себе пространственный компонент. Поскольку археология изучает развитие исторических событий через географию, время и культуру, результаты археологических исследований богаты пространственной информацией. ГИС умеет обрабатывать эти большие объемы данных, особенно тех, которые имеют географическую привязку. Это экономичный, точный и быстрый инструмент.

Ключевые слова: ГИС. QGIS, ArcGAT, Google map, google earth, SASPlanet, MapInfo, Idrisi, сканер

Orifhodzha O. Muminov,

Researcher of Center for National Archeology
Academy of Sciences of the Republic of Uzbekistan

THE ROLE OF GAT IN THE CREATION OF LANDSCAPES OF ANCIENT REGIONS IN ARCHEOLOGY**ABSTRACT**

This article provides a brief overview of the use of modern technologies in archaeological research and their benefits. A geographic information system (GIS) is a framework for gathering, managing, and analyzing data. Rooted in the science of geography, GIS integrates many types of data. It analyzes spatial location and organizes layers of information into visualizations using maps and 3D scenes. With this unique capability, GIS reveals deeper insights into data, such as patterns, relationships, and situations—helping users make smarter decisions. Hundreds of thousands of organizations in virtually every field are using GIS to make maps that communicate, perform analysis, share information, and solve complex problems around the world. This is changing the way the world works. GIS or Geographic Information Systems has been an important tool in archeology since the early 1990s. Indeed, archaeolo GISs were early adopters, users, and developers of GIS and GIS cience, Geographic Information Science. The combination of GIS and archaeology has been considered a perfect match, since archaeology often involves the study of the spatial dimension of human behavior over time, and all archaeology carries a spatial component. Since archaeology looks at the unfolding of historical events through geography, time and culture, the results of archaeological studies are rich in spatial information. GIS is adept at processing these large volumes of data, especially that which is geographically referenced. It is a cost-effective, accurate and fast tool.

Index Terms:GIS. QGIS, ArcGAT, Google map, google earth, SASPlanet, MapInfo, Idrisi, skaner

“Teleskop astronomiyada koinot jisimlarni ko‘rish imkoniyatini qanchalik oshirgan bo‘lsa, tarix fani ham o‘tmishning cheksiz ufqlarini ko‘rishni shu darajada kengaytirdi. ...”

G. Chayld

1. Dolzarbligi:

Uinston CHerchilnning ”Tarixni o‘rganing, jamiyatdagi barcha muammolarning echimi tarixda mavjud” deb aytgan so‘zlari darhaqiqat o‘zining tasdig‘ini yana bir bor isbotladi. "Geografik axborot tizimlari" (GAT) tushunchasi yigirmanchi asrning 60-yillarida Kanada va AQShda, texnika yutuqlarga erishilganda paydo bo‘ldi. texnologiya va geografik ma'lumotlarga bo‘lgan talablarning ko‘payishi, inqilobni yuzaga olib keldi. GATga aniq va aniq ta'rif berish qiyin masala, chunki atamani mag‘zini aniqlash qiyin, u ko‘plab sohalarining birlashishini anglatadi [1].

2. Metodlar:

Tarix va arxeologiya sohasini o‘rganishda bugungi kunlarda yangi texnologiyalar bilan qo‘llash ko‘p aniqliklarni olib keldi, shuningdek, bu juda keng qulayliklar, engilliklar hamda harajatlarni qisqartirishga, vaqtni tejashga olib keldi. GAT bugungi kunda ilm-fan sohasida juda keng qo‘lamda foydalanilib kelinmoqda va har-bir sohada o‘z qulayligini ko‘rsata oldi. SHu qatorda arxeologiya sohasida ham bir qator qulayliklar olib keldi. Bunda sun‘iy yo‘ldosh orqali er yuzini sinchiklab o‘rganadi va raqamli tasvirlar shaklida sur‘atga oladi.

3. Tadqiqot natijalari:

Arxeologiya sohasida GAT dasturidan foydalanishda fazoviy mo‘ljal ma‘lumotlari aniqlanadi, ya‘ni sun‘iy yo‘ldosh orqali aniq joylashgan hudud to‘g‘risidagi ma‘lumot shifrlanadi va ma‘lumotlar (vektorli, astorli va boshqalar) raqamlashtiriladi. Bundan tashqari GAT orqali qadimiy davrning lanshaftlarini tiklashda keng qulayliklar beradi. S.Vasilevning “Qadimiy landshaftlarni qayta tiklash” kitobida shunday fikr bildirilgan. Biz GAT bilan ishlashni mutlaqo yangi usullarini ishlab chiqdik. GAT “**MapInfo**” va “**Idrisi**” nomli dasturlar bilan ishlaydi.

Albatda geografiyaning har qanday qismini xaritalarsiz tassavur qilish qiyin. SHu qatorda bu tarix sohasida ham o‘zining o‘rnini muhimligini ko‘rsatadi. Masalan: GAT bilan qadimiy landshaftni qayta tiklash uchun, asosiy ishlardan biri sifatida qaralmoqda. SHvetsiya mamlakati XV- asrdan XVI- asrga qadar katta hududlarini qamrab olgan, noyob xaritalarni saqlab qolgan davlatlardan biri hisoblanadi. Biz ISda, eski xaritalarni (masalan, joylar, yo‘llar, turar-joy binolari va h.k.) skanerlash, digitizatsiya qilish va ularni vektor formatiga kiritdik hamda ularni zamonaviy xaritalarda qo‘lladik. Ushbu tahlillardan kelib chiqib, o‘zgarishlarni vaqt o‘tishi bilan izohlash mumkin yoki eski xaritalar bo‘yicha aholi punktlarining tuzilishini ko‘rish mumkinligini bildik. Ko‘pincha ilk o‘rta asrlarning manzilgoxlarini hatto, temir davridagi turar-joylarni, GAT bilan XV- asr haritalari bilan bog‘lab o‘rgansa bo‘lar ekan. Masalan: temir davridagi manzilgoxlar haqida arxeologik qazishmalarsiz tasavvurga ega bo‘lish mumkin. GAT manzilgoxni ochishdan oldingi taassurotlarni beradi va katta xarajatli qazishmalarni oldini olishga yordam berishini biz bilamiz. GAT bilan ishlash, bizga qisqa hisobotga ega bo‘lishimizga yordam beradi. GAT nafaqat arxeologiya sohasida boshqa sohalarida ham qo‘llanilmoqda.

GAT texnologiyasidan tezkor ma‘lumotlarni olishda foydalanilmoqda. Qadimgi haritalar bilan ishlashda, GAT bilan ishlansa bizga ancha qulayliklar beradi. S.Vasilev tomonidan Qadimgi SHvetsiyada bo‘lgan milliy qo‘rg‘on ustida ishlangan hududga etibor qaratadigan bo‘lsak, GAT to‘g‘risida tasavvurga ega bo‘lishimiz mumkin. Quyidagi rasmda, XVIII- asrdagi yaratilgan xarita ko‘rsatilgan. Qishloq atrofidagi dalalar va o‘tloqlar aks ettirilgan. O‘ng tomondagi rasmda

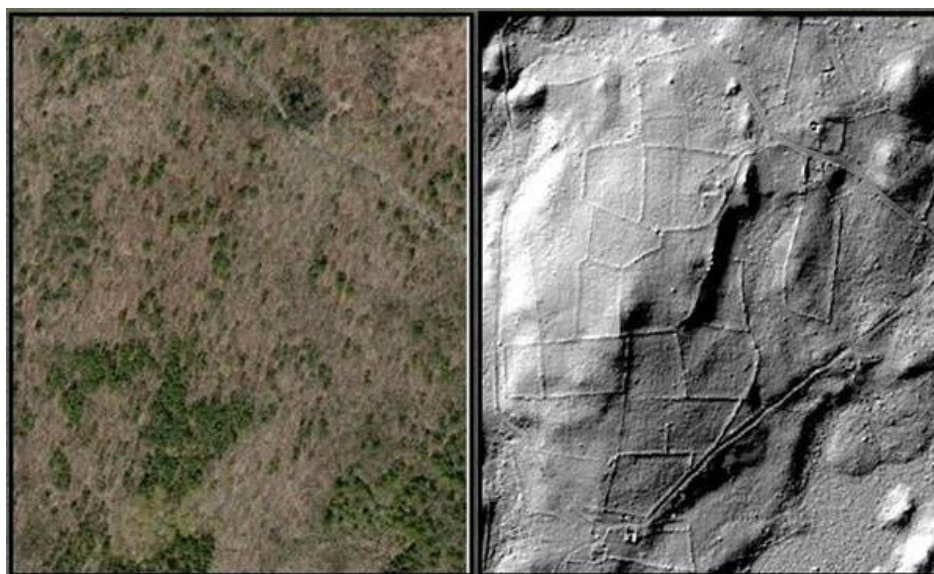
"tarixiy iqtisodiy xarita" (madaniy-tarixiy tahlil qilish uchun ishlatiladigan eng keng tarqalgan turistik xaritalardir) ko'rsatilgan. Birinchi tasvirda - eski xaritaning raqamli ko'rinishi keltirilgan.

(Vasilev S. GIS - tarixiy tadqiqotlar texnologiyasi)

GAT texnologiyalari geografiya bilan aloqada bo'libgina qolmay, ilmiy tarixiy tahlil vositasiga ham aylanib qoldi. SHu sababli tarixiy tadqiqotlarda geografik axborot tizimlaridan foydalanish, bugungi kunda arxeologiyani bo'lagi bo'lib xizmat qilmoqda. Xozirgi kunda GAT yordamida hal qilingan bir necha tarixiy muammolar majmualari aniqlanib o'rganilgan. Turli xil tarixiy ma'lumotlar bilan ishlash uchun aniq dasturlar ishlab chiqilgan. Bunday tadqiqotlar AQSH, Buyuk Britaniya, Germaniya, Gollandiya, SHvetsiyada keng qo'llanilib kelinmoqda. Bir qator universitetlarda, tarixiy tadqiqotlarda GAT texnologiyasini arxeologiyada foydalanish bo'yicha maxsus kurslar ochilgan. Rossiyada bunday tadqiqotlar arxeologiya sohasida keng qo'llanilib kelinadi. Xozirda **ArcView 3.0** kompyutor dasturi orqali ma'lumotlar tarixi to'planib kelingan va bu tarix fakultetlarida ham GATni o'rni chuqur ildiz olishi uchun xizmat qila oladi.

ArcGAT dasturlari asosan arxeologik ob'ektlarni, tadqiqot qilinadigan hududlarni boshqarish, qadimiy yo'llar, kanallar va boshqa xususiyatlarni hamda hudud chegaralarga oid arxeologik xususiyatlarni kuzatish uchun, loyiha ma'lumotlar bazasi sifatida ko'plab loyihalar bo'yicha foydalaniladi. Atrof-muhitni bilish, muhim ahamiyatga ega bo'lgan, arxeologik tadqiqotlar landshaft haqida, umumiy ma'lumot berish uchun differensial GPS (DGPS) va sun'iy yo'ldosh ma'lumotlari, yoki olib borayotgan qazishmalar hududlarini o'rganishda xizmat qiladi.

Ayrim kishilarda shunday fikrlar mavjudki, **GAT** kompyuter yoki elktiron kartografiyaning bir turi deb hisoblasadi. Lekin bu tushunchalar bir-biridan asosli ravshda farqga ega. Masalan: kompyuter kortogirafiya tizimlari xaritalarni tavsiflangan holat bilan hududlarni yaratish uchun, ishlab chiqilgan. GAT bir nechta vazifalarni bajaradi, yani foydalanuvchining xaritasida axborot nuqtali obyekt keng miqiyosda aniqlik bilan xosil qilinadi. Misol tariqasida biron-bir yodgorlikni Kompyuter kordagrafiyasida arxeologik matereallar va tasvirlarni keltirish mumkin. Ushbu ishda misol qilib keltirilgan xarita oxirgi mahsulot hisoblanadi, agar unga o'zgartirishlar kirgizmoqchi bo'lsa, unda yangi axborotlarni kiritish uchun barcha taomillarni boshdan boshlash lozim. Kompyuter kortagrafiyasidan farqli o'laroq **GAT**ning asosiy qirralari bu, fazoviy mo'ljal ma'lumotlarni inamik tartibda boshqarishdir [2].

Bizning Yerimiz doimo o'zgarib turadi. Kontinental plitalar siljiydi, okean sathi ko'tariladi va pasayadi, tog'lar qirg'oqlar yemirilib, cho'llar va muzliklar siljiydi va tabiiy ofatlar er yuzni o'zgartiradi. Bular Yer yuzini shakllantirgan tabiiy jarayonlardir milliard yillar ilgari ahamiyatsiz bo'lgan organizmlar qisqa vaqt ichida tabiiy muhitni o'z ehtiyojlariga mos ravishda shakllantira boshladi. Bu organizmlar uchun odatiy emas: Albatta, barcha o'simliklar va hayvonlar tabiiy muhitga o'z ehtiyojlariga mos ravishda moslashadi. Biroq, odamlar ulardan farq qilgan holda atrofni boshqarish uchun, faol ravishda harakat qilingan. Nafaqat o'zi atrof- muxitga moslashgan balki, o'ziga sharoit muxit ham yaratishga muvaffaq bo'lishgan. Sayyoramizdagi yashash uchun yaroqli ekotizimli, baland tog'lardan past vodiylarga va Arktik tundradan ekvatorial cho'llarga borib qo'nim topishgan. Odamlarning soni va ularning ko'payishi bilan ijtimoiy tuzilmalar yanada murakkablashdi, insoniyatni yer yuzasiga ta'siri yanada sezilarli bo'lib qoldi. Darhaqiqat, aqilli mavjudot insonlar atrofidagi muxitni boshqarish uchun moyillikgi oshadi va boy tarixga ega bo'ladi. Ushbu o'tmishni o'rganishda 21 asr texnologiyalari imkoniyatlaridan(GAT)foydalanilsa bizga tushunarli aniqliklarni olib keladi. Yuqorida keltirilgan GAT dasturlar orqali arxeologlar, geograflar va boshqa olimlar tomonidan samarali va keng qo'llamda foydalanib kelinmoqda. Buni olimlar "ijtimoiy landshaftlar" deb atashadi. GAT arxeologiya, tarix, va boshqa sohalarga katta ta'sirini ko'rsata oldi. bu soha geografiya, atrof-muhit to'g'risidagi fanlar va boshqa sohalarda yer yuzining o'tmishdagi joylarni ko'rish imkonini berdi. Bugungi kunda yer yuzini kuzatishda Arxeologlar yodgorliklarni Dasturlar orqali tadqiqotlar olib bormoqda. (1.1-rasmda ko'rilgan) Arxeologik qoldiqlar va ularning xususiyatlari aksariyat xollarda yashirin bo'lganligi sababli (masalan, qadimiy daryolar, eski ko'llar, dala chegaralari, balki qadimiy izlar yer ostida qolgan bulishi mumkin, yoki zamonaviy o'simliklar yodgorliklarni qamrab olgan bo'lishi mumkun) (rasm 1.2) masofaviy masofadan zondlash uslubi bizga keng qo'lamda tushunchalarni beradi. Bunda nafaqat yashirin, balki shunga o'xshash mu'ammolarni aniqlab berishda imkoniyatlarni kengaytiradi. "Ko'rinmas" bo'lib qolgan yodgorliklarni, ularni juda keng kontekstlarda joylashtirishi mumkin, o'tmishdagi ijtimoiy landshaftlar tayorlash orqali, juda ko'p murakkabliklarni qayta ko'rish imkoniyatlarini beradi [3]. Masofaviy masofadan zondlash nima va uni qanday qilib arxeologik tadqiqotlarda qo'llash mumkin? Arxeologik tadqiqotlarda sun'iy yo'ldosh orqali er yuzidagi qadimiy joylarni masofadan zondlash hamda sun'iy yo'ldosh tasvirini (yoki undan olingan tasvirlarni) maxsus dastur orqali, qadimiy joylarni qidirishni va belgilab olishni o'z ichiga oladi.

Rasm 1.1 Chako Kanyonining balandlikdagi raqamli modeli, Nyu-Meksiko (masshtab 1: 122 m), 2008 yil tasviri Google Earth™ Pro tomonidan taqdim etilgan.

Rasm1.2 Forum, Rim (shkalasi 1: 244 m), 2008 yil Google Earth™ Pro tomonidan taqdim etilgan rasm.

4.Xulosalar:

Xulosa qilib aytganda arxeologiya saxasini tadqiqodlarda zamonaviy texnologiyalardan foydalanilsa, tadqiqodchi uchun keng qulayliklar olib kelar ekan. Shuning-dek GAT fanini arxeologiya sohasiga ham kirib kelishi, bizga tarixiy yodgorliklarni lanshaftlashtirishda ko'p erkinliklarni berdi. Yerning suniy yo'ldoshlari orqali, yer yuzini o'rganish imkoniyatlari yanada ko'proq ochildi. Bu soha geografiya, va boshqa sohalarda yer yuzining yashirin o'tmishdagi joylarni ko'rish imkonini ochib bera olishini isbotladi. Joy hududlarini aniq raqamlar orqali, kordinatsion ma'lumotlarni yig'ish, asrash, ishlov berish, va tarqatishdini osonlashtirdi. GAT o'z ichiga fazoviy obyektlar to'grisidagi ma'lumotlarni raqamli tasvirlar shaklida (vektorli, rasterli va boshqalar) qamrab olganligi sababli, biron bir tarixiy yodgorlikni joylashgan joyini, geografik holatini ifodalashda bizga taqdimotlarda ko'p engilliklar berdi (ish faoliyatida kartografik asosdan foydalaniladi). Gatni arxeologida tadqiqod muammolarini xal qilishda bizga maxsus tayorlangan dasturlar orqali ish ko'rilar ekan (GAT, QGAT, ArcGAT, Google map, google earth, SASPlanet...). Albatda dasturlarda mahsus dasturiy ta'minoti mavjud bo'ladi. Bu dasturlar orqali biz kerak bo'lgan joylarni qatlamlarini yaratish, joylarni bir-biridan ajratish, o'tmish qoldiqlarini yuzaga chiqarishda va boshqa muommolarni xal qilishda foydalanamiz. Siz Loyihangizda GAT ma'lumotlarini olish uchun, raqamli ma'lumotlarni o'zingiz yaratishingiz kerak bo'ladi, bu ko'p vaqt talab qilishi mumkin. GATni yana bir qulayliklaridan biri, turli xil manbalarda mavjud bo'lgan juda ko'p maxsus GAT ma'lumotlari toyyor holda bor. Joylarni baland-pastligi to'g'risida, va uning kordinatalari, hususiyatlari internet manzillarida xususiy va ommaviy shakilda juda ham ko'p uchraydi (www.esri.com/data/online/index.html, www.geographynetwork.com (bepul)). Bundan tashqari, mahalliy tashkilotlar o'z ma'lumotlarini ochiq oydin boshqalar bilan ulashmoqda. Bunday imkoniyatlar muommomizni hal qilishni ancha tezlatadi va vaqtimizni, mablag'imizni ham tejaydi. GAT orqali tayyor bo'lgan loyxalar, tassovurimiz uchun tushunarli va mazmunli ravisda namoyon bo'ladi.

Iqtiboslar/Сноски/References

1. Коновалова Н.В., Капралов Е.Г. Введение в ГИС: Учебное пособие. – М.: ГИС-Ассоциация, 1997. - 160с (Konovalova N.V., Kapralov E.G. Introduction to GIS: A Tutorial. – М.: GIS-Association, 1997.- 160p)
2. Коробов Д.С. «Основы геоинформатики в археологии». –Москва: Издательство Московского университета, 2011. –С.8-9 (Korobov D.S. "Fundamentals of Geoinformatics in Archeology". –Moscow: Publishing house of Moscow University, 2011. –P.8-9)
3. Laykin V.I., Uporov G.A. GEOINFORMATIKA.– Komsomolsk-na-Amure : Izdatelstvo AmGPGU, 2010 -С.39.
4. Sarah H. Parcak First published 2009 by Routledge 2 Park Square, Milton Park, Abingdon, Oxon OX14 4RN5
5. Sarah H. Parcak Simultaneously published in the USA and Canada by Routledge 270 Madison Ave.–New York, NY 10016
6. Акашева А.А. Пространственный анализ данных в исторических науках. Применение геоинформационных технологий. –Нижний Новгород, 2011 (Akasheva A.A. Spatial data analysis in the historical sciences. Application of geoinformation technologies. –Nizhny Novgorod, 2011).
7. www.esri.com/data/online/index.html,
8. www.geographynetwork.com

ЎТМИШГА НАЗАР

ВЗГЛЯД В ПРОШЛОЕ

LOOK TO THE PAST

№10 (2020)

Editorial staff of the journals of www.tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000

Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz
ООО Tadqiqot город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000